

NEKROLÓG

SZAKÁLY SÁNDOR

TÓTH SÁNDOR
(1924–2015)

Talán nem tévedek, ha így kezdem emlékezőmet: a magyar hadtörténészek doyenje volt. 91 esztendőit élt, s közben sok mindent megélt. Valamikor az 1970-es évek második felében ismertem meg. Egyetemi hallgatóként, Vargyai Gyula diákjaként, az ő tanácsára és ajánlásával kezdtem el járni a Hadtudományi Könyvtárba – akkor még így hívták – és a Hadtörténelmi Levéltárba – már akkor is így hívták –, és ismerhettem meg Tóth Sándor alezredest, aki a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Osztályát vezette.

Hosszú út vezetett odáig, amíg a pásztói születésű, kereskedőnek tanuló, majd a Magyar Államvasutaknál munkát vállaló fiatalember hadtörténésszé lett.

Tóth Sándor 1924. szeptember 28-án született Pásztón, szegény, sokgyermekes családban. Textilkereskedő tanuló volt, majd a Magyar Államvasutak munkása lett, követve édesapját. 1950. május 10-ig dolgozott a vasútnál, s közben mint szakszervezeti aktivista, illetve a Szociáldemokrata Párt tagja tevékenykedett. A Magyar Kommunista Párt és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyesülése után a tagja lett a Magyar Dolgozók Pártjának.

Ahogy abban az időben nem volt szokatlan: a párt tartalékos tisztii tanfolyamra küldte. Az alig három hónapos hadtáptisztii tanfolyam elvégzését követően, 1950. augusztus 1-jén alhadnaggyá avatták, és beosztották a Folyamőr Szertárhoz pénzügyi szolgálatvezetőként, ahol párttitkár is lett, és politikai tisztii beosztást is betöltött. 1951 őszén beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, esti tagozaton történelmet hallgatott. Kérelmére még ugyanakkor átkerült a Hadtörténelmi Intézetbe pénzügyi szolgálatvezetőnek.

Tóth Sándort 1952 májusában „átminősítették” hadtörténésznek. 1955-ben megszerezte a történelem szakos történelem tanári diplomáját, és röviddel ezt követően a Hadtörténelmi Alosztály vezetőjévé léptették elő. 1957-ben a Hadtörténelmi Osztály legújabb kori szekciójának az élére állították, miközben 1951. május 1-jével hadnaggyi, 1952. április 1-jével főhadnaggyi, 1955. december 24-ével századosi, 1960. december 24-ével őrnaggyi kinevezést nyert. 1964. november 1-jével kinevezték a Hadtörténelmi Osztály vezetőjévé. Beosztását húsz esztendeig töltötte be, s közben 1966. december 24-én alezredesté léptették elő.

Kutatásai alapvetően a szovjet Vörös Hadsereg magyarországi harcaira, különös tekintettel Budapest ostromára koncentráltak, de foglalkozott a korban csak „Horthy-hadseregnek” nevezett magyar királyi honvédség történetével is. Emellett történelmi ismeretterjesztő tevékenysége révén az egyik, televízióban, rádióban legtöbbet szereplő hadtörténésszé lett.

Tóth Sándor 1975-ben elnyerte a hadtudomány kandidátusa tudományos fokozatot. A Hadtörténelmi Intézetben töltött négy évtizede alatt Magyarország második világháborús hadtörténetéről, különösen, az 1944-es hadműveletekről, Budapest ostromáról számtalan tanulmánya, önálló vagy társszerzős könyve jelent meg. *(A szovjet hadsereg felszabadító*

harcai Magyarországon. Budapest, 1965.; *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938.* Budapest, 1968.; *Budapest felszabadítása 1944–45.* Budapest, 1975.; *A Budai Önkéntes Ezred.* Budapest, 1980.; *Budai önkéntesek.* Budapest, 1985.; *Magyarország hadtörténete: a kiegyezéstől napjainkig.* II. Főszerk. Liptai Ervin. Szerk. Tóth Sándor. Budapest, 1985.; Dombrády Lóránd – Tóth Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség, 1919–1945.* Budapest, 1987.)

A kandidátusi fokozat elnyerését követően a kutatómunka már nem állt érdeklődése középpontjában, viszont figyelt arra, hogy az általa irányított osztály személyi-szakmai összetétele minél inkább a tudományos elvárásoknak megfelelően alakulhasson. Az intézményre hosszú évekig jellemző folyamatokat – egy-egy beosztásából felmentett főtiszt a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban landolt, mint a „jövő tudósa” – ugyan nem akadályozhatta meg – ahogy az intézmény parancsnokai majd főigazgatói sem –, de tudta, hogy valami újat és mást is fel lehet mutatni. Sok mai – már a középgenerációhoz tartozó – hadtörténész szakmai pályafutása indult az általa vezetett osztályról. Bona Gábor, Czigány István, Szabó Péter, Veszprémy László, Domokos György kezdte pályafutását tudományos segédmunkatársként Tóth Sándor keze alatt, aki támogatta a fiatalokat, s szívesen használt kifejezésével: „Édes Öregem...” – mesélt nekik életútjáról, pályafutása kezdeteiről.

Húsz évnyi osztályvezetőiséget követően, 1984. december 1-jétől a Hadtörténelmi Intézet igazgató-helyettese lett, majd 1988. december 1-jétől a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum főigazgatójának tudományos helyettesévé nevezték ki.

Az 1988. november 7-én ezredessé előléptetett Tóth Sándor hivatásos tiszti pályafutását 1989. október 1-jével fejezte be, amikor is szolgálati nyugállományba helyezték.

A korábban a Magyar Történelmi Társulatban, a Magyar Tudományos Akadémia Második Világháború története bizottság tagjaként és a Magyar Televízió hadtörténelmi témájú műsoraiban szakértőként aktív Tóth Sándor nyugállományban az újonnan létrejött Bajtársi Egyesületek Országos Szövetségében és a Balassi Bálint Bajtársi Egyesületben fejtett ki aktív tevékenységet. Sokat tett azért, hogy a különböző korszakok hivatásos katonái között kialakuljon valamilyen együttműködés, az egyenruha, a különböző politikai nézetek ellenére is közös nevezőt adhasson sokaknak. A Haza szeretete és védelme lett az a közös platform, amiért sokat tett. Élete, munkássága, embersége sokunk számára megőrzendő emlék. Nyugodjon békében!